

Š i f r a k a n d i d a t a :

Državni izpitni center

M 2 1 1 1 0 3 1 2

SPOMLADANSKI IZPITNI ROK

SLOVENŠČINA

==== Izpitna pola 2 ====

Razčlemba izhodiščnega besedila

Ponedeljek, 31. maj 2021 / 90 minut

Dovoljeno gradivo in pripomočki:

Kandidat prinese nalivno pero ali kemični svinčnik.

Priloga z neumetnostnim besedilom in konceptni list sta na perforiranih listih, ki ju kandidat pazljivo iztrga.

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pole in ne začenjajte reševati nalog, dokler vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani).

Izpitna pola vsebuje 20 nalog. Število točk, ki jih lahko dosežete, je 90. Za posamezno nalogo je število točk navedeno v izpitni poli.

Rešitve pišite z nalivnim peresom ali s kemičnim svinčnikom v izpitno polo v za to predvideni prostor **znotraj okvirja**. Pišite čitljivo in skladno s pravopisnimi pravili, vendar ne samo z velikimi tiskanimi črkami. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev zapišite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z 0 točkami. Pazite na slovnično in pravopisno pravilnost odgovorov (možnost odbitnih točk zaradi jezikovnih napak). Osnutek zadnje naloge, ki ga lahko napišete na konceptni list, se pri ocenjevanju ne upošteva.

Zaupajte vase in v svoje zmožnosti. Želimo vam veliko uspeha.

Ta pola ima 16 strani, od tega 1 prazno.

V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite.

Konceptni list

Konceptni list

Empty rectangular box for concept list.

Priloga k izpitni poli 2 (M211-103-1-2)

Kozma Ahačič

Kako in kdaj je nastal slovenski jezik?

Zgodnja jezikovna zgodovina slovenskega jezika in načela primerjalnega jezikoslovja

1 Nov jezik običajno nastane tako, da na nekem območju eno od narečij nekega večjega jezika začne živeti povsem svoje življenje; začne se razvijati drugače kot druga sosednja in sorodna narečja. Spremembe si različne jezikovne skupnosti podajajo med seboj kot nekakšne modne trende: nekateri se širijo bliskovito naprej k sosednjim skupnostim, drugi pa ostanejo v eni sami jezikovni in identitetni skupnosti. To se seveda ne zgodi v enem letu, enem desetletju, včasih niti v enem stoletju. Lahko bi rekli, da se jezik ne rodi, ampak se začne rojevati.

Jezikovna arheologija in njene značilnosti

2 Razvoj in pojavitev posameznih jezikov danes lahko opazujemo s pomočjo vede, ki se imenuje primerjalno jezikoslovje. To je nekakšna jezikovna matematika s pravili, ki se morajo iziti za vse sorodne jezike. Lahko bi rekli, da gre za najbolj naravoslovno vedo od vseh humanističnih ved. In kakor lahko pri matematiki seštevamo in odštevamo samo ulomke, ki jim prej določimo skupni imenovalc, tako tudi primerjalno jezikoslovje jezike vedno primerja šele, ko jih umesti v določen zgodovinski čas. Še več: matematične enačbe se ne smejo ujemati samo na ravni enega samega jezika, ampak na ravni vseh sorodnih jezikov, ki so se razvijali v določenem času in prostoru.

Od praslovanščine k slovenščini

3 Takšna matematika nam o slovenščini pove, da se je razvila iz enega od praslovenskih narečij, ki so ga govorili Slovani, ki so v 6. stoletju najprej s severa, nato pa še z juga prišli na naš prostor. To narečje je bila še vedno praslovanščina in zelo verjetno se ni skoraj nič razlikovala od tedanjega jezika bodočih Čehov, Rusov, Poljakov, Bolgarov in drugih bodočih slovanskih narodov.

4 Od srede 8. do konca 11. stoletja pa so se v tem narečju (ali skupini narečij) začele dogajati nekatere spremembe, ki so ga začele postopoma ločevati od drugih praslovenskih narečij, iz katerih so se razvili drugi slovanski jeziki. Ena takih sprememb je na primer »premet jezičnikov«, sprememba, s katero se je tedanji nemški *Karl* pretvoril v slovenskega *kralja* in zaradi katere še danes rečejo v neslovenski baltski litovščini *varna*, mi pa *vrana* (oziroma *varnas*, mi pa *vran*). Toda to še niso bile spremembe, na podlagi katerih bi rekli, da imamo opravka s predhodnikom slovenščine.

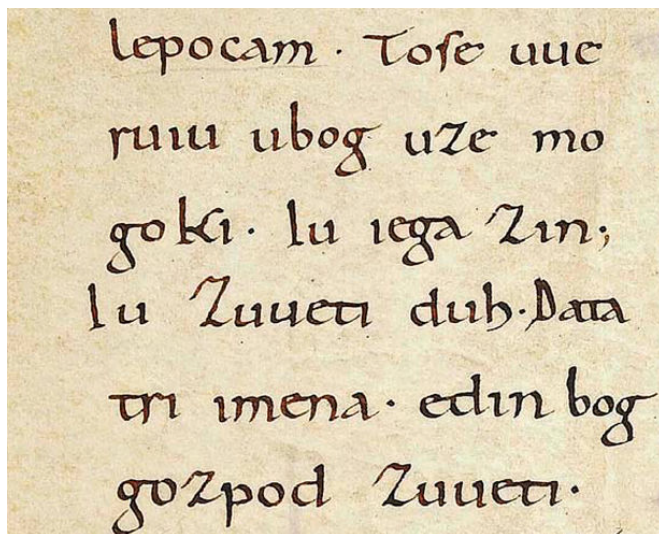
Brižinski spomeniki

5 Takšne kombinacije sprememb so se začele dogajati šele v času Brižinskih spomenikov (972–1039). Da so Brižinski spomeniki napisani v slovenščini, lahko rečemo zato, ker s pomočjo primerjalnega jezikoslovja v jeziku Brižinskih spomenikov opazimo jezikovne značilnosti, ki jih je v tistem času lahko imela samo najstarejša oblika današnjega slovenskega jezika. Iz jezika Brižinskih spomenikov se zaradi kombinacije nekaj sprememb, ki jih sicer lahko posamično opazujemo tudi v drugih jezikih, ni mogel razviti noben drug moderen jezik kot samo slovenščina. Nekatere spremembe si lažje predstavljamo: iz dveh praslovenskih polglasnikov smo na primer dobili enega (takšnega, kot ga poznamo danes), dva različna ijevskaja glasova (jeri, ki ga poznamo na primer iz ruščine, in *i*) sta se začela pokrivati v en sam *i*. Druge spremembe so spet kompleksnejše: praslovenski *j* je na primer med samoglasnikoma onemel, zato je začelo prihajati do sprememb, kot sta *stojati* > *stati* ali *pojas* > *pas*. Da je nastal nov jezik, ki se še oblikuje, in da je to slovenščina, vidimo iz mnogih dvojnih oblik istega pojava (ena oblika je starejša, druga pa že nova, slovenska).

OBRNITE LIST.

6 Zlagoma se je spreminjal tudi naglas besed. Za to, da lahko rečemo slovenščini že tedaj slovenščina, je na primer bistven premik naglasa *òko* > *ôko* > *okô* in *zlâto* > *zlatô*. Če nekoliko poenostavimo, lahko rečemo, da na takšnih mestih še danes lepo opazimo razliko, ki je začela nastajati med slovenščino in hrvaščino, ki sta sicer oba južnoslovanska jezika.

Tretji Brižinski spomenik

Kdaj torej?

7 Če bi za vsakdanje potrebe hoteli reči, kdaj je nastala slovenščina, bi bil morda zato najboljši odgovor: v času Brižinskih spomenikov je bila slovenščina že rojena, a (zgolj) na prvi pogled podobna drugim, kot so si na prvi pogled podobni vsi dojenčki. Ko beremo Brižinske spomenike, beremo zgodnjo slovenščino. V naslednjih dveh stoletjih so ji že zrasli lasje, začela se je oblačiti na svoj način, se naučila hoditi ter se vesti drugače od svojih vrstnikov – drugih južnoslovanskih jezikov. Vsak jo je že lahko prepoznal. Do 16. stoletja pa je bila v polni puberteti in njeni govorci so se dobro zavedali, da govorijo jezik, ki je drugačen od jezika njihovih sosedov. In kako je slovenščina dobila narečja? Narečji sta bili najprej dve: severozahodno in jugovzhodno (12. in 13. stoletje). Nato pa smo do 16. stoletja dobili že vse današnje narečne skupine razen rovtarske, ki se je oblikovala v 17. stoletju.

(Prirejeno po: Kozma Ahačič: Kako in kdaj je nastal slovenski jezik, Družina, 12. 5. 2019, <https://www.druzina.si/ICD/spletnastran.nsf/clanek/kako-in-kdaj-je-nastal-slovenski-jezik?Open>.)

Pozorno preberite izhodiščno besedilo in rešite naloge.

1. Poimenujte podčrtane okoliščine nastanka izhodiščnega besedila.

Članek z naslovom <i>Kako in kdaj je nastal slovenski jezik?</i> je bil objavljen <u>na spletnem portalu revije Družina</u>	
<u>12. maja 2019</u>	
in je namenjen bralcem in bralkam te revije oz. njenega <u>spletnega portala</u> .	

(2 točki)

2. Podčrtajte ustrezno možnost ob poševnici.

Izhodiščno besedilo je:

- dvogovorno / enogovorno,
- praktičnosporazumevalno / uradovalno / strokovno / publicistično,
- prikazovalno / vrednotenjsko / pozivno,
- pretežno objektivno / pretežno subjektivno.

(2 točki)

3. Pojasnite avtorjevo izjavo iz 2. odstavka, da je primerjalno jezikoslovje nekakšna jezikovna matematika. Odgovor napišite v dvostavčni povedi s pojasnjevalnim priredjem.

(3 točke)

4. Na osnovi 4. in 5. odstavka povzemite, zakaj »premet jezičnikov« še ne pomeni nastanka slovenščine. Odgovor napišite v večstavčni povedi.

(3 točke)

5. Preberite slovarski sestavek iz Slovarja slovenskega knjižnega jezika².

pubertéta -e ž (ê)

ped. *doba človekovega razvoja med otroštvom in mladostno dobo*: dozorevanje v puberteti / biti v puberteti;
pren., publ. gibanje je svojo puberteto že preživel

- 5.1. Podčrtajte ustrezno možnost ob poševnici in svojo izbiro utemeljite.

Beseda *puberteta* je JE / NI termin, saj _____

(2)

- 5.2. Razložite pomen besedne zveze *polna puberteta* v povedi *Slovenščina je bila do 16. stoletja v polni puberteti*.

(2)

(4 točke)

6. Preberite slovarski sestavek iz Slovenskega etimološkega slovarja Marka Snoja in ugotovite, ali so spodnje trditve pravilne.

králj -a m ^{lat.} 'rex' (15. stol.), *kraljica, kraljič, králjevič, kraljična, kraljêstvo, králjev* (13. stol.), *kraljeváti*.

Razlaga

Enako je cslovan. *kralb*, hrv., srb. *krâlj*, rus. *koróľ*, češ. *král*, kar je prevzeto iz imena frankovskega vladarja *Karl, Karal*. Karel Veliki (768–814) je bil prvi kralj, s katerim so prišli v stik Slovani (Be II, 80, ES XI, 82 ss.).

Beseda *kralj* je nastala v 15. stoletju. DA   NE

Besede *kralj*, cslovan. *kralb*, hrv., srb. *kralj*, rus. *koróľ* imajo skupni izvor. DA   NE

Beseda *kralj* je domača beseda. DA   NE

Beseda *kraljevati* je izpeljana iz besede *kralj*. DA   NE

(4 točke)

7. Iz povedi v preglednico izpišite besede, ki imajo zahtevane naglašene samoglasnike.

Nov jezik običajno nastane tako, da na nekem območju eno od narečij večjega jezika začne živeti svoje življenje.

Ozki e	Široki ε	Ozki o	Široki o

(4 točke)

8. V besedah, v katerih v zbornem jeziku izgovorimo polglasnik, obkrožite črko, s katero je zapisan.

v določenem času   skupni imenovalc   lahko rečemo
 starejša oblika   moderen   razen

(2 točki)

9. V oglate oklepaje napišite izgovor obkroženih delov besed.

enač**ba** [   ]   jeziko**v**na skupnost [   ]
 pojavit**ev** [   ]   ni mog**e**l [   ]
 pol**l**glasnik [   ]   **v**sak [   ]
 današ**n**ji [   ]   kra**j** [   ]

(4 točke)

10. Dopolnite manjkajoče dele v preglednici.

Besede, iz katerih so tvorjenke nastale	Tvorjenka	Besedotvorno obrazilo	Vrsta tvorjenke
skupen	skupnost		
učiti	naučiti		
južni, slovanski		-o-	
spremeniti		-ba	

(6 točk)

11. 11.1. Podčrtajte ustrezno možnost ob poševnici.

Skladenjska podstava tvorjenke *zgodnjeslovenski* je slovenski, ki je zgodnji /
zgodnji in slovenski.

(1)

11.2. Skladenjsko podstavo *slovenski in hrvaški* pretvorite v tvorjenko in jo uporabite v smiselni povedi.

---

(2)

11.3. Pravopisno utemeljite pisanje tvorjenke, ki ste jo tvorili v nalogi 11.2. Odgovor napišite v povedi.

---

(2)

(5 točk)

12. 12.1. Samostalnik *območje* postavite v rodilnik množine in ga uporabite v smiselni povedi.

---

(2)

12.2. Do katere posebnosti pri sklanjanju pride v rodilniku množine samostalnika *območje*?

---

(1)

12.3. Pri sklanjanju samostalnikov *profesor Ahačič* pride v orodniku ednine do posebnosti. Poimenujte dve raznovrstni posebnosti.

profesor: _____

Ahačič: _____

(2)

(5 točk)

13. Opazujte povedi.

Slovani so v 6. stoletju najprej s severa, nato pa še z juga prišli na naš prostor.

Brižinski spomeniki so bili zapisani po letu 972.

13.1. Števnika iz povedi napišite z besedo in jima določite vrsto.

Zapis števnik z besedo	Vrsta števnik

(2)

13.2. Števnika *dvoj* in *dvojni* uporabite v smiselnih povedih.

---

(3)

13.3. Iz povedi izpišite vse členke.

Če bi za vsakdanje potrebe hoteli reči, kdaj je nastala slovenščina, bi bil morda zato najboljši odgovor: v času Brižinskih spomenikov je bila slovenščina že rojena, a zgolj na prvi pogled podobna drugim, kot so si na prvi pogled podobni vsi dojenčki.

---

(1)

(6 točk)

14. Opazujte poved.

Slovani so na svoji poti hodili po severu in jugu.

14.1. S katero vprašalnico se vprašamo po podčrtani besedni zvezi?

_____

(1)

14.2. Podčrtano predložno zvezo pretvorite tako, da se boste po njej vprašali z vprašalnico *od kod*, in jo uporabite v novi povedi.

_____

_____

(2)

(3 točke)

15. Opazujte poved.

Do konca 11. stoletja pa so se v tem narečju ali skupini narečij začele dogajati nekatere spremembe.

15.1. V povedi s podčrtovanjem določite stavčne člene in njihove dele.

(4)

15.2. Poimenujte vrsti prislovnih določil v povedi.

Prvo prislovno določilo: _____

Drugo prislovno določilo: _____

(1)

(5 točk)

16. Napišite S-strukturo povedi.

Da so Brižinski spomeniki napisani v slovenščini, lahko rečemo, ker s pomočjo primerjalnega jezikoslovja v jeziku Brižinskih spomenikov opazimo jezikovne značilnosti, ki jih je v tistem času lahko imela samo najstarejša oblika današnjega slovenskega jezika.

(3 točke)

17. 17.1. Podredno zloženo poved pretvorite v priredno zloženo poved s posledičnim priredjem.

Brižinski spomeniki so slovenska besedila, ker v njih opazimo najstarejše značilnosti slovenščine.

---

(3)

- 17.2. Kateri slogovni postopek (način razvijanja teme) prevladuje v izpisanem delu besedila?

Da so Brižinski spomeniki napisani v slovenščini, lahko rečemo zato, ker s pomočjo primerjalnega jezikoslovja v jeziku Brižinskih spomenikov opazimo jezikovne značilnosti, ki jih je v tistem času lahko imela samo najstarejša oblika današnjega slovenskega jezika. Iz jezika Brižinskih spomenikov se zaradi kombinacije nekaj sprememb, ki jih sicer lahko posamično opazujemo tudi v drugih jezikih, ni mogel razviti noben drug moderen jezik kot samo slovenščina.

---

(1)

(4 točke)

18. Opazujte navezovanje med povedmi v besedilu. Iz besedila izpišite naveznike za podčrtano nanašalnico in poimenujte načine navezovanja.

Razvoj in pojavitev posameznih jezikov danes lahko opazujemo s pomočjo vede, ki se imenuje primerjalno jezikoslovje. To je nekakšna jezikovna matematika s pravili, ki se morajo iziti za vse sorodne jezike. Veda je najbolj naravoslovna od vseh humanističnih ved. In kakor lahko pri matematiki seštevamo in odštevamo samo ulomke, ki jim prej določimo skupni imenovalec, tako tudi primerjalno jezikoslovje jezike vedno primerja šele z umestitvijo v določen zgodovinski čas.

Izpis naveznika	Način navezovanja

(4 točke)

M 2 1 1 1 0 3 1 2 1 5

Writing area with 25 horizontal lines.

Število besed:

